

Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü

ABD'nin güvenliği ve refahı artık Asya'ya dayanıyor. William H. Overholt bu kitapta Asya'daki uluslararası ilişkileri, Asya'nın önde gelen ülkelerini ve Asya bağlamında ABD Dış Politikasını, tabuları yıkan bir anlayışla analiz ediyor. Yazar, uzun yıllara yayılan siyaset ve iş dünyası tecrübesine dayanarak, Soğuk Savaş dönemine ait modası geçmiş yapıların ABD'yi, ABD ile ilişkisi haricinde aslında izole bir ülke olan Japonya'ya giderek daha fazla bağladığını ve bugün Asya'daki sorunların çoğunun ABD-Çin ikilisi tarafından yönetildiği gerçeğini perdelediğini belirtiyor. Askeri öncelikler bölgeyi gereksiz şekilde kutuplaştırma, Amerika'nın önderliğini ortaya çıkaran ekonomik ilişkileri zayıflatma ve ironik şekilde Çin etkisini artırma riskini taşıyor. Bunların sonucunda Soğuk Savaş'taki zaferine rağmen ABD'nin Asya'daki etkisi azalıyor. Overholt, demokrasiyi destekleme yaklaşımının barış ve kalkınmayı hızlandıracağı fikrine de karşı çıkıyor ve önümüzdeki on yılda Asya jeopolitiğinin radikal şekilde farklılaşacağı öngörüsünde bulunuyor. Japonya, Rusya, Orta Asya, Hindistan, Pakistan, Kore ve Güneydoğu Asya'yı ele alan analizinde Overholt, akademisyenler, siyasi makamlar, işadamları ve genel okuyucu için paha biçilmez gözlemlerde bulunuyor.

William H. Overholt RAND'in Asya Pasifik Politikalar Merkezi Direktörlüğünü ve bu merkezin Asya Politikaları Araştırma Kürsüsü Başkanlığını yürütüyor. Dr. Overholt bu görevden önce Harvard Üniversitesi John F. Kennedy Kamu İdaresi Okulunda ve Asya Merkezinde müşterek araştırmacı olarak görev yaptı. Overholt bir düşünce kuruluşunda ulusal güvenlik konularında sekiz yıl danışmanlık yaptıktan sonra 1980-2001 yılları arasında çoğunluğu Asya'da olmak üzere yatırım bankalarının araştırma ekiplerini yönetti ve Asya'nın önde gelen siyasetçilerine danışmanlık yaptı. Overholt'un yayınlanmış altı kitabı bulunuyor.

Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü

William H. Overholt
The RAND Corporation

Çeviren: Fatih Tokatlı

EFİL YAYINEVİ

Cambridge University Press
Asia, America and The Transformation of Geopolitics
Copyright © 2008

ASYA, AMERİKA VE JEOPOLİTİĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Genel Yayın Nu.: 116

ISBN: 978-605-4334-82-7

1. Basım, Haziran 2011

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2011
Efil©2011

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Sayfa ve Kapak Tasarımı: Zehra Yıldırım
Baskı ve Cilt: Ayrıntı Matbaa

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Ahmet Rasim Sokak 18/2 Çankaya/Ankara, Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 96
Faks : (+90) 312 442 52 12
www.efilyayinevi.com

William Alvin Overholt'a (1917–1996)

1980 yılında, akademisyenliği bırakıp bankacı olduğum zaman, Metodist bir rahip ve üniversitede dekan olan babam beni yanına çağırdı ve hayatımı para peşinde heba etmememi istedi. Bu kitap ve burada anlatılan bazı deneyimler, babamın ilkelerine bağlılığımın naçizane bir ifadesidir.

RAND Hakkında

Bu kitapta sunulan çalışma RAND'in kendi finanse ettiği bağımsız araştırma programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu tür araştırmalar için finansman desteği kısmen donörler ve RAND'ın ABD Savunma Bakanlığı kapsamındaki, federal bütçeden finanse edilen araştırma ve geliştirme merkezlerinin işletilmesine ilişkin sözleşmelerin bağımsız araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ilişkin hükümleri yoluyla sağlanmaktadır.

Bu araştırma RAND Ulusal Güvenlik Araştırmaları Bölümü'nün (NSRD) Asya Pasifik Politikaları Merkezi içerisinde yürütölmüştür. NSRD Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Birleşik Muharip Komutanlıklar, Donanma Komutanlığı, Deniz Piyadeleri komutanlığı, savunma teşkilatları, ABD istihbarat Topluluğu, yabancı müttetik hükümetler ve vakıflar için araştırma ve analizler yürütür.

RAND, dünya çapında kamu ve özel sektörün karşılaştığı meydan okumaları ele alan objektif analizler ve etkili çözümler sağlayan, kâr amacı gütmeyen bir araştırma kurumudur. Bu araştırma, müşterilerinin ve finansman sağlayanların görüşlerini bağlamaz.

İçindekiler

Şekiller	xi
Tablolar	xiii
Önsöz	xv
Teşekkür	xxi
Özet	xxiii

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş: Dış Politikanın Ataleti	1
--------------------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

Soğuk Savaş Varsayımları ve Değişen Gerçekler	11
Asya'da Truman Doktrini	14
Asya Ekonomik Mucizesi ve Siyasi Konsolidasyon	16
Soğuk Savaş Sonrası Gelişmeler ve Mimari Değişiklikler	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bölgesel Trendler	31
Milliyetçilik Salgınları	31
Asya Ekonomik Mucizesi'nin Yeni Aşaması	40
Yeni Jeoekonominin Jeopolitiği	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Asya'nın Büyük Güçleri: Japonya ve Çin	59
Japonya	60
Asya'da Japonya'nın Ekonomik Hakimiyetinin Yükselişi ve Düşüşü	61
Çöküş Sonrası Siyaset	64
Çöküş Sonrası Dış Politika	71
Askeri Politikanın Dönüşümü	75
Milliyetçilik ve Japonya'nın Diplomatik Yalnızlığı	80
Kültürel Benzersizlik ve Dış Politika	87

Gelecek Neler Getirebilir?	95
Çin'in	98
Batı'daki Siyasi İmgeler ve Çin Gerçekleri	107
Siyasi Deneyler	110
Ekonomik Dinamizm ve Siyasi Nüfuz	115
Bölgesel Lider Olarak Çin.....	116
Çin'in Yükselişi ve Japonya'nın Yükselişi.....	120
Çin-Japonya İlişkisi.....	122

BEŞİNCİ BÖLÜM

Daha Küçük Ülkeler, Etkili Pivotlar: Tayvan, Kore, Güneydoğu Asya

Tayvan	133
Kore	147
Güneydoğu Asya	162

ALTINCI BÖLÜM

Hırslı Güç ve Yakın Çevresi: Hindistan ve Güney Asya 179 |

Hindistan.....	179
Pakistan.....	194
Güney Asya Alt Kıtası	195

YEDİNCİ BÖLÜM

Rusya ve Yakın Çevresi 197 |

Rusya: Testosteronlu Kanada.....	197
Rusya ve Çin	206
Orta Asya	209

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ABD ve Yeni Asya 215 |

Çin'in Yükselişine Ayak Uydurmak	217
Soğuk Savaş İmgeleri ve Soğuk Savaş Sonrası Anormallikleri	222
Değişen Öncelikler: Askeri Önceliklerin Baskın Hale Gelmesinin Tehlikeleri	230
Küreselleşme ve Ekonomik Önceliklerin Önemini Kaybetmesi	236
Demokrasi Promosyonunun Fayda ve Maliyetleri	238
Tutum Değişikliği İhtiyacı	251

DOKUZUNCU BÖLÜM

Gelecek İçin Senaryolar 253 |

Senaryo 1: Statükonun Devamı	255
Senaryo 2: II. Soğuk Savaş.....	259
Senaryo 3: Ortaklıkların Tersine Dönmesi	261

Senaryo 4: ABD'nin Kendi Kabuğuna Çekilmesi	267
Senaryo 5: Yeniden Canlanan, Barışçıl ve Dengeli Küreselleşme	270
Senaryo 6: Küreselleşme Krizi	276
Sürprizler.....	279
Küreselleşmenin Dünyanın Diğer Yerlerinde Çökmesine Karşın Çin'in	
Küreselleşmeye Bağlı Kalması	280
Hindistan veya Çin'de Reformların Başarısızlığa Uğraması.....	281
Saldırgan Bir Hindistan'ın Ortaya Çıkması	281
Saldırgan bir Çin'in Ortaya Çıkması	282
Küresel Sonuç Doğuracak Yerel Savaşlar	282

ONUNCU BÖLÜM

Sonuç	283
Kaynakça	295
Dizin	301

Şekiller

1. Soğuk Savaş'ın Başında Asya'daki Yapının Kritik Öğeleri	16
2. 2005 Yılı İtibariyle Asya'nın Jeopolitik Mimarisindeki Temel Öğeler.....	29
3. Japonya'nın Silahlı Kuvvetlerinin “Normalleşmeye” Giden Uzun, Yavaş Yolu.....	79
4. Güney Kore'nin Dış Ticareti.....	153
5. Hindistan'da GSYH Artışı.....	183
6. Güney Asya ve Çin'in Büyüme Oranlarının Karşılaştırması	188
7. Diğer Büyük Ekonomilere Göre 2004 Yılında Rusyanın GSYİH'sı (SGP).....	203
8. 2005 Yılında Gelişmekte Olan Ülkelere Yapılan Yardımlar	231
9. 2005 Yılında Gelişmiş Ülkelerin Askeri Harcamaları	232

Tablolar

1. Kuzey ve Güney Kore'nin GSYH ve Nüfuslarının Birbirine Oranı	149
2. Güney Korelilerin Diğer Ülkeler Hakkındaki Tutumlarına İlişkin Kamuoyu Yoklaması Sonuçları	154
3. Çin ve Hindistan: İhracat, GSMH, doğrudan yabancı yatırımlar ve döviz rezervleri, 2006 (milyar ABD doları)	185
4. Demokrasiler daha barışçıl mıdır?	192
5. Deng'in Öncelikleriyle Gorbacov'un Önceliklerinin Karşılaştırılması	199

Önsöz

Bu çalışma Soğuk Savaş'tan kalma yapılar ve tutumların Asya'da uluslararası ilişkilerin mevcut yapısına nasıl uyum sağladığını ve bu yapılar ve tutumların Soğuk Savaş sonrasında sergilediği dönüşümün ABD ve dünyanın menfaatlerine hizmet edip etmediğini inceliyor. Buna ek olarak, ileride ortaya çıkabilecek bazı alternatifler göz önüne seriliyor.

Kitabın yapısına bakıldığında ele alınmayan bazı konular olduğu göze çarpacaktır. Asya'nın stratejik geleceğini etkileyen -siyasi, ekonomik, kültürel, jeopolitik, askeri- güçlerin hepsinin birden analizi birkaç ciltlik bir ansiklopedi çalışması gerektirir. Atıf yapılması gereken literatür ise küçük bir kütüphaneyi dolduracak miktardadır. Böylesine kapsamlı bir çalışma yürütmek, ana çizginin kaybolmasına yol açardı. Bu nedenle ben daha sıkı örülmüş ve kısıktıcı bir makale formatı kullandım. Çoğu noktayı uzun uzun ele alma hevesinden ve her sayfaya üç-dört dipnot koyma hevesinden de kaçındım.

Her bölüm, ancak doktora tezleriyle cevaplanabilecek –hatta muhtemelen doktora tezleriyle de cevaplanamayacak- soruları bilinçli olarak ortaya koyuyor. Geleceğe ilişkin ihtimaller yelpazesini incelemeye çalışan herhangi biri için en kritik görev mevcut varsayımları sorgulamak, ve hayal gücümüzü kışkırtmak ve genişletmektir. Eğer bir önerme genel olarak kabul görüyorsa, ben o önermeyi ya görmezden geldim ya da karşı çıktım. Okuyacağınız sayfalarda Çinlileri, Japonları, Amerikalıları, muhafazakarları, liberalleri, akademisyenleri, hükümet görevlilerini, özel sektör yöneticilerini, yani hemen herkesi üzecek bir şeyler var. Yazdıklarımın, ön kabullerinden dolayı gücenmeyen herkesin görüşlerini duymayı bekliyorum. Bu şekilde gözden kaçırdığım noktaları düzeltmeye çalışabilirim. Ümidim odur ki görüş anlaşmazlıkları gerçekler değil, yorumlar üzerinde olur.

Bu kitap, genel geçer argümanları daha ilerisine geçmek isteyecek kadar iyi bilenleri veya ilerisine geçemese de genel geçer argümanları, analizlerimizi ileriye götürmemize yardım edecek şekilde savunabilecek kadar iyi bilenleri hedefliyor¹.

Hemen tamamen yayınlanmış literatüre dayalı olan akademik araştırmayla karşılaştırıldığında bu kitap yayınlanmış literatüre ek olarak çok önemli ölçüde kişisel tecrübelerle dayanıyor. Filipinler’de bir yıl, Hong Kong’ta 16 yıl ve kısa bir süre de Singapur’da yaşadım. Filipinler, Tayland, Burma, Kore ve Hong Kong’da siyasi çevrelerle çeşitli temaslarım oldu. 1972’den bu yana başta Singapur’lu lider Lee Kwan Yew olmak üzere bir çok Asyalı liderle görüşme şansını ve bu ülkelerdeki dış politika ve ekonomi çevrelerini tanıma imkanını buldum. 1970’li yıllarda Robert Scalpino ve ben, ABD Bilgi Servisi adına Asyalı dış politika elitlerine diğer tüm Amerikalılardan daha fazla olarak ABD dış politikası brifingleri veriyorduk; bu tanışıklıklar Asyalı düşünür ve karar alıcılarla uzun yıllar devam eden arkadaşlıklar ve temaslara temel oluşturdu. 1970’li yıllarda Hudson Enstitüsü’nde ve Zbigniew Brzezinski ile kurduğumuz ve Columbia Üniversitesi tarafından yayınlanan Global Political Assessment’te editör olarak çalıştığım dönemde sorumluluklarım arasında Nixon Doktrini’nin, ABD’nin gelecekte Asya’daki güvenlik politikaları açısından etkilerini analiz etmek, gelecekte Asya’ya intikal edecek askeri kuvvetlere ilişkin tavsiyelerde bulunmak, Filipinler’de Ferdinand Marcos’un toprak reformlarına ilişkin danışmanlık yapmak, Richard Nixon’un Çin gezisinden önce Çin ile Tayvan konusunda muhtemel bir pazarlık için Çin’in güvenilirliğini analiz etmek, 1974’te Hindistan’ın nükleer deneme gerçekleştirmesinin ardından Asya’da nükleer silahların yayılması ve nükleer stratejiler konusunda bir kitap hazırlamak ve daha birçok farklı görev bulunuyordu.

30 yıl boyunca farklı kuruluşlarca finanse edilen ancak oldukça düzenli bir çekirdek katılımcı kadrosu olan ve Asya ülkelerinde dış politika konularında önde gelen düşünürlerin bir araya geldiği bir konferanslar ağından çok faydalandım.

1980’ler ve 1990’larda, bazı yatırım bankaları için, çoğunluğu

¹ Bu tür kitleleri hedefleyen türün en mükemmel örnekleri arasında şu eserler sayılabilir: Morton Abramowitz ve Stephen Bosworth, *Chasing the Sun: Rethinking East Asian Policy*, New York: Century Foundation Press, 2006; Thomas P. M. Barnett, *The Pentagon’s New Map: War and Peace in the Twenty-First Century*, New York: G. P. Putnam’s Sons, 2004; David Shambaugh, *Power Shift: China and Asia’s New Dynamics*, Berkeley, CA: University of California Press, 2005.

Hong Kong'da üslenmiş olarak araştırma ekipleri yönettim. Buralardaki araştırma sorumluluklarım önemli Kuzeydoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerindeki politika yapıcılar ve ekonomi ve dış politika danışmanları ile sürekli temasta olmamı gerektirdi. Zaman zaman da rol değiştirip kendim danışmanlık yaptım. Bir örnek vermek gerekirse, 1997-98'deki Asya Krizi sırasında krizden ciddi şekilde etkilenen Bankers Trust'ın bölgesel araştırmalarından sorumluydum ve Bankers Trust, elinde en fazla Malezya ringgiti bulunduran banka konumundaydı. Daha sonra büyük Japon yatırım bankası Nomura'nın Asya sermaye ve sabit gelir operasyonları ekonomi ve strateji başkanı oldum ve kriz sonrası nasıl davranmaları gerektiği konusunda dünyanın en büyük yatırımcılarından bazılarını danışmanlık yaptım. Ülkelerin her birindeki gelişmeleri yakından izledim. Bazen akademik literatürde mevcut olanlardan çok daha ayrıntılı analizler yazdım, bazen de bu tür analizlerin hazırlanmasını yönettim. Bunları yaparken de sürekli olarak Uluslararası Para Fonu'yla (IMF), Dünya Bankası'yla ve birçok ülkedeki maliye bakanlıklarından kişilerle temas içerisinde oldum.

Kısacası, geçen 35 yılımı Asya siyaseti, Asya'da makroekonomik gelişmeler, Asya'daki finansal gelişmeler, Asya'da iş stratejileri ve askeri konular üzerinde çalışarak geçirdim. Bu süreç, oradan oraya koşarken havayoluyla birkaç milyon kilometre seyahat etmemi gerektirecek kadar yoğunlu. Bu deneyim Asya'da geniş şekilde paylaşılan görüşler hakkında bazı genellemeler yapabilmeme temel sağladı. Tabi kişisel deneyim diğer bulgularla uyumlu olduğu ölçüde faydalı olabiliyor ama bazen çok kritik de olabiliyor. Zira politikaların ardındaki gerçek düşüncelerin çoğu hiçbir zaman yazıya dökülmüyor ve o düşüncelerdeki tutkunun büyük kısmı diplomatik dille yazılmış metinler ve PR manipölasyonlarıyla kaybolup gidiyor. Kariyerinin büyük kısmını Asya'da geçirmiş birisi olarak Japonya veya Çin'de Washington hakkındaki varsayımların Amerikan uygulamalarının gerçeğinden ne kadar farklı olduğu ve Washington'da Asya hakkındaki varsayımların çoğu zaman Japonların, Çinlilerin ve Taylandlıların düşündüklerinden ne kadar farklı olduğunu görmek beni inanılmaz derecede şaşırtıyor.

Kişisel tecrübe çoğu zaman akademik araştırmadan belirli açılardan çok farklıdır. Birincisi, gerçekler. Basılı belgeleri okuduğunuzda Japon sağında bölünmüş bir Kore'nin Japonya'nın hayati ulusal güvenlik çıkarı olduğuna dair güçlü fikirlerin varlığı hakkındaki bulgular size ihmal edilebilir olarak görünebilir; insanlarla konuştuğunuz za-

man, sadece sağ kanatta bu fikrin gücünün değil, bu fikrin nasıl artan şekilde yayıldığıının da farkına varırsınız.

İkincisi, muhakeme. İngiltere'nin Hong Kong eski Guvernörü Chris Patten, Hong Kong meclisinde ve diğer kurumlarda demokratik reformlar gerçekleştirebilmenin yolunun Çin'le kamuoyu önünde çatışmak ve Çinli liderlere danışmamak olduğunu düşünüyordu. Bunun sonucunda ise illiyetçi bir tepki yarattı ve yasama organında hızlı bir reform yapılmasını siyaseten imkansız hale getirdi. Hong Kong'un özgürlükleri bakımından en önemli ikinci kurum ise Nihai Temyiz Mahkemesiydi. 1995 yılının Nisan ayında, çoğu Hong Kong'lu Çinli olan bir Hong Kong'lu yöneticiler heyetinin sözcüsüydim ve Çin Başbakanı Li Peng'i Hong Kong'un gelecekteki Nihai Temyiz Mahkemesi hakkında kritik bir kararından geri döndürmeye çalışıyorduk; çok zor ve bazı açılardan tatsız bir konuşma oldu ama Çinli liderlerle nasıl uğraşılacağını bildiğimiz için başarılı olduk. (En ufak bir yumuşaklık gösterme lüksünüz olamaz ancak Patten'ın yaptığı gibi onları kamuoyu önünde aşağılayarak da bir yere varamazsınız.) Japon kıdemli çalışma arkadaşlarımdan hayatımda karşılaştığım en etkileyici insanlar olduğu Nomura'da ücretimin dörtte üçü, beklentilerini anlayıp anlamadığıma ve onları karşılayıp karşılamadığıma ilişkin yöneticilerimin sübjektif değerlendirmelerine bağlıydı. Filipinler Devrimi sırasında ve Burma'da, birçok insanın hayatı kişileri ve olayları yerel insanların gördüğü gibi görüp okuyabilmeme bağlıydı. 1985-86'da Filipinler Devrimi'nde Corazon Aquino'nun yürütme komitesi üyesi olarak kendisini açık hava toplantılarında silahlı kuvvetleri toptan itham eden sözler kullanmasından dolayı uyarıyordum. Mao Zedong'un ordudaki bazı çürük elmalardan veya subaylar içinde kötü niyetli ve küçük bir azınlıktan bahsettiği konuşmalarını bulup dikkatine sunuyordum. Ama Aquino, kendisiyle aynı fikirdeki Amerikalı danışmanları aracılığıyla yeni bir Jimmy Carter olmayacağını ve baskı altında görüşlerini değiştirmeyeceği cevabını yolladı. Seçimlerden birkaç hafta önce kendisini uyardığım dört riskten üçü gerçeğe dönüşünce kardeşleri beni Manila'ya çağırdı ve Aquino'yu hayatta tutma sorumluluğunu üstlenmemi istediler. Bağlantılara ve tecrübelere dayanarak, Saddam Hüseyin'in kişisel güvenlik sistemini mükemmel bir şekilde kuran emekli bir İngiliz SAS subayı, Avustralya Gizli İstihbarat Teşkilatı'nın eski başkanı ve diğer bazı kişilerin dahil olduğu bir ekip kurdum. Orduda destek bulmak gerektiği için ülkedeki emekli generalleri tek tek gözden geçirdim ve diğer bir çok danışmanın itirazlarına rağmen en

sonunda **Üst Subaylar Ordu Reform Hareketi**² adına, Tayland'a büyükelçi olarak sürülmüş ve daha önce birkaç kere kalp krizi geçirmiş olan General Rafael Iletto'ya çağrıda bulundum. Aquino krizi atlattı. Iletto'ya yapılan çağrıda kendi adını kullanmama izin veren emekli General Aquino'nun istihbarat şefi oldu. İlişkili olduğum bir firma da daha sonra Aquino'nun cumhurbaşkanlığının ilk altı ayında güvenliğini sağlama sorumluluğunu üstlendi.

Deng Xiaoping'in stratejisinin başarılı, Mikhail Gorbachev'in ise başarısız olacağını iddia etmeme yol açan ve herkes tam tersini söylerken bu iddiada ısrar etmemi sağlayan şey, yaptığım analizler kadar Güney Kore, Tayvan ve Filipinler'de yaşadığım tecrübelerdi.³ Şimdilerde akademisyenler ve genç subaylar Kuzey Kore'nin nükleer programının durdurulması konusunda Çin'in kendisini ABD ile aynı tarafta görüp geçirmediklerini tartışıyor olabilirler ama ben bu konuyu Çinli generaller ve yetkililerle otuz yıldan gazla bir süredir tartışıyorum ve bütün bu sürede bu çevrelerin Kuzey Kore yönetimine karşı olumsuz bakışlarını ve Kuzey Kore'nin istikrarsızlık yaratmasından duydukları korkunun sürekli ve derin olduğunu gördüm.

Kim Il Sung öldüğünde bazı Çinli yetkililer kutlama yapmışlar ve büyük bir zafer kazandıklarını ilan etmişlerdi; Kim Il Sung kalp krizi geçirip öldüğünde Çinli müzakerecilerle nükleer programı hakkında yaşadığı bir zıtlasma sonucu müzakere masasını terk etmişti. Bu duygular Çin'in, Pyongyang'ı hizaya getirmek için ABD'den çok daha güçlü tedbirler almasıyla sonuçlandı; Washington ve Beijing taktikler konusunda önemli farklılıklar taşıyorlar ancak Çinli liderleri tanıyan herkes nükleer program konusunda Çinli liderlerle ABD'nin aynı tarafta olduğundan şüphe edemez. Maalesef bazı siyaset ve medya çevrelerinde ideoloji ve tecrübesizlik, Çin'in çıkarları hakkında her Amerikalı müzakerecinin bildiği gerçekleri bastırıyor.

Bu somut durumlar çok ağır ampirik testler yaratıyor; eğer yanlış

² Üst Subaylar Ordu Reform Hareketi (SCRAM), daha çok albay, yarbay ve binbaşılardan oluşan Ordu Reform Hareketi'ne (RAM) göre daha az tanınan ve emekli generallerden oluşan bir gruptu. General Iletto'nun en önde gelen alternatifi çok iyi bir subay, Endonezya'da çok iyi görev yapmış bir büyükelçi, eşim tarafından akrabam ve çok takdir etmeme karşın doğru bir seçim olamayacak kadar geçmişte Ferdinand Marcos'u savunmuş bir kişi olan General Manuel Yan'dı. Örnek bir profesyonel olan Yan kariyerinin geri kalan süresinde Cumhurbaşkanları Aquino, Fidel Ramos ve Joseph Estrada'ya da hizmet etti.

³ Bu iddialarımı uzun yıllar boyu bir çok yerde savundum. Bu yayınlardan biri de Columbia Üniversitesi'ndeki Uluslararası Değişim Araştırma Enstitüsü tarafından altı ayda bir yayınlanan ve editörlüğünü yaptığım Global Political Assessment başlıklı yayındı; burada çıkan yazılarım daha sonra *The Rise of China* (1993) başlıklı kitapta toplandı.

hükme varırsanız milyonlarca dolar kaybedilebilir, can kayıpları olabilir ya da analist olarak şöhretiniz tamir edilemez şekilde tahrip olabilir.

Bu kitap Soğuk Savaş'ın başında ABD'nin içinde bulunduğu durumu, ABD hedeflerini başarmak üzere kullanılan stratejileri ve ABD'nin Soğuk Savaş'ı kazanmak için yarattığı kurumları tarif etmekle başlıyor. Daha sonra durumun nasıl değiştiğini, kilit kurumların tasarlandıkları durumdan çok farklı bir çevrede nasıl kendilerini devam ettirdiklerini, bu kurumların rollerinin bazı durumlarda yaratıcılarını dahi şaşırtacak şekilde nasıl değiştiğini ve ABD'nin takip ettiği stratejilerin sıklıkla pek de bilinçli olmayan bir şekilde nasıl değiştiğini anlatıyor. Kitap boyunca ekonomik stratejilerin ve ekonomik değişimlerin merkezi rolünü, jeopolitiği anlayış şeklimizde olması gereken yerine yeniden oturtmaya çalıştım. Ekonomik kalkınma ve ekonomik gençleşme Soğuk Savaş'ta başarılı ABD küresel stratejisinin çekirdeğini oluşturuyordu ama bu gerçek çoğu zaman siyasi tarihçilerin anlatımlarında kayboluyor ve Amerika'nın dünyadaki rolünü kökünden değiştirecek ölçüde de günümüz stratejistlerinin çalışmalarında göz ardı ediliyor.

1. Bölüm stratejik doktrinler ve kurumların, geçerliliklerini yitirdikten sonra bile nasıl uzun zaman varlıklarını koruyabildiğini anlatıyor. 2. Bölüm Soğuk Savaş stratejileri ve kurumlarının Asya'daki değişen ortamla nasıl ilişki kurduğunu analiz ediyor. 3. Bölümden 8. Bölüme kadar bölgede ve ülkelerde değişen trendler ele alınıyor. 9. Bölümde geleceğin neler getirebileceğine dair hayal gücümüzü esnetecek bazı senaryolar yer alıyor. 10. Bölüm, çalışmadan ortaya çıkan sonuçları ortaya koyuyor.

Bu kitap, RAND'ın yeni uluslar arası ekonomik, siyasi ve askeri trendlerin gelecekte Asya'daki stratejik ilişkileri ne şekillerde etkileyebileceğin anlama çabalarının bir parçasıdır. Kitabın çalışmaları, RAND'ın Asya uzmanlarının üzerinde çalıştıkları ülkeler hakkındaki görüşlerini paylaştıkları Santa Monica'daki RAND genel Merkezi'nde başladı. Bu çalışmaya katılanlar arasında Evan Medeiros (Çin), Rachel Swanger (Japonya), Olga Oliker (Orta Asya), Rollie Lal (Hindistan), Norman Levin ve Somi Seong (Kore), Angel Rabasa (Güneydoğu Asya), Carnegie Vakfı'ndan Ashley Tellis (metodoloji) ve Nina Hachigian (ABD) yer aldı. Bunlara ek olarak Nina Hachigian ve Rollie Lal sırasıyla ABD'nin Asya politikasının tarihi ve Güney Asya'da stratejik trendler hakkında yazılar yazdılar. Bu uzmanların hiçbirisi burada ifade edilen görüşler için sorumlu tutulamaz. Her halukarda çok farklı görüşlere sahip olsalar da bu uzmanlardan çok şey öğrendim ve öğrendiklerim, yukarıda bahsettiğim brifingle kalmadı ve daha uzun süreli bir etkileşime yayıldı. RAND'ın diğer uzmanları Roger Cliff, Keith Crane, James Dobbins, Mike Lostumbo, David Shlapak, Charles Wolf, Ted Karasik, ve Chris Fair'ın da aralarında bulunduğu diğer çok sayıda RAND uzmanının görüşlerinden çok faydalandım. James Dobbins, Dalia Dassa Kaye, Susan Everingham ve Greg Treverton'un verdikleri yorumlar çok yardımcı oldu. Özellikle de ayrıntılı yorumları ve derin eleştirileri birçok noktayı, her zaman yorumcunun istediği yönde olmasa da daima okuyucunun lehine olacak şekilde gözden geçirmemi ve yeniden formüle etmemi sağlayan Rachel Swanger, Eric Heginbotham Ezra Vogel'a müteşekkirim.

Daha önce de ifade ettiğim gibi bir çok kurum tarafından finanse edilen çok sayıda seminere katılmış olmaktan büyük fayda sağladım. Bunlar arasında özellikle Harvar Asya Merkezi'nin yıllık Asya

Vizyonu 21 seminer dizisini özellikle öne çıkarmak istiyorum. Asya Vizyonu 21’de konuşulanların alıntılanmasına ilişkin sıkı kurallar bir yandan çok samimi bilgi alışverişini kolaylaştırırken diğer yandan entellektüel borçlarım için adres göstermemi engelliyor.

Kore Vakfı da Norman Levin ve Somi Seong’un Kore-Çin ilişkisine dair çalışmalarını destekleyen bir hibe sağladı ve böylelikle Asya’nın dönüşen mimarisinin en önemli yönlerinden birini analiz etme kabiliyetimize ciddi katkıda bulundu.

Tabi ki herşeyin üzerinde RAND’in ve üst yönetiminin desteğine müteşekkirim. Güç karşısında gerçeği anlatmak her zaman zordur ve RAND’inki gibi bütçeniz güce bağlı olduğunda gerçeği anlatmak daha da zorlaşır. RAND’ın gerçeği arayışında ve bunu güç sahiplerine anlatışındaki profesyonellik ve ABD Hükümeti’nin on yıllardır RAND’ın bazen büyük gürültü çıkaran çalışmalarını finanse etme istekliliği gibi unsurların bir araya geldiği bir başka örnek tarihte yok; varsa ve ben bilmiyorsam lütfen cehaletimi bağışlayın. Bu kitabın o eşsiz ortamın dışında yazılması mümkün olmazdı.

Tabi ki bu kişi veya kurumların hiçbiri benim olaylara birçok kişinininkinden farklı bir prizmadan bakma alışkanlığımdan sorumlu değildir.

Özet

Amerika'nın Asya ile ilişkileri Soğuk Savaş ürünü kurumlara dayanmaya devam ediyor. Soğuk Savaş uzun zaman önce sonuca ulaştığına göre, bu kurumların zamana uygun olup olmadıklarının sorgulanması önem taşıyor. Soğuk Savaş sonrası durum bu kurumları Soğuk Savaş gibi barındırabilecek mi? Söz konusu kurumlar yeni duruma uyacak şekilde dönüştüler mi? Veya bunlardan bazıları ortaya çıkan yeni durumda da hayatta kalabilmek için ABD menfaatlerini de baltalayacak şekilde bir dönüşüme mi girdiler?

Tarihsel deneyim, dış politikada bir dönem sona erdiği zaman eski dönemi simgeleyen kurumların, düşüncü şekillerinin ve çıkar gruplarının varlığını yeni dönemde de o kurumların faydalı ömrünü çok aşan bir ataletle devam ettirmeye çalıştığını gösteriyor. Örneğin George Washington'ın vasiyet ettiği ve genç Amerikan ulusunun kendini tehlikeli yabancı çatışmalara katılmaktan korumasını amaçlayan “İttifaklara Dolanmama” doktrininde de böyle olmuştu. Bu 18. yüzyıl bilgeliliğinin mantığı 20. yüzyıl ortasına kadar hüküm sürmüş ve ülkenin Avrupa’da ortaya çıkmakta olan komünizm ve faşizm zorluklarını doğru zamanda karşılaşmasını büyük ölçüde engellemiştir.

Bu tarihsel olgu ışığında, Truman Doktrini ve Soğuk Savaş’ın temel kurumlarının gelecek on yıllarda da geçerli kalıp kalmayacaklarının sorgulanması doğru olacaktır. Bu büyük Soğuk Savaş kurumları Soğuk Savaş dönemindeki farklı koşullara –Çin Sovyet İttifakı, Çin-Sovyet düşmanlığı dönemi ile Kore ve Vietnam Savaşları– uyumlu ve dirençli olduğunu ispatlamıştı. Ancak zaman zaman bu kurumların bazı özellikleri, Batı Avrupa’da, Japonya’da, Güney Kore’de ve diğer birçok yerde başarılı olan politikaların Vietnam’da travmatik bir başarısızlıkla sonuçlanmasında olduğu gibi sağlayabileceği faydaların çok önüne geçmiştir.

Aslında bu tipik bir sonuçtur: Kısmen ya da tamamen geçerliliğini yitiren eski doktrinler yine de ileriye doğru bowling topu gibi yuvarlanmaya devam ederler, ta ki yeni bir gerçekliğe çarpana dek. Bu da genellikle büyük can ve mal kaybı demektir. Ümit edilir ki değişen koşullar incelenerek ve yeni koşullar mevcut doktrin ve politikalardaki varsayımlarla karşılaştırılarak gelecekte doktrin ve gerçeklik arasındaki çarpışmaların maliyetini düşürmek mümkün olsun.

ABD-Asya ilişkileri hakkındaki her analiz, dönem dönem yükselen ve sonra ortadan kaybolan genellemelere ilişkin tarihsel bilinçle gerçekleştirilmelidir. 20. yüzyılın ilk yarısında Amerikalılar Çin'i bir melek, Japonya'yı ise şeytan olarak algılıyorlardı. Aynı yüzyılın ikinci yarısında ise Amerikan bilincinde bu imgeler yer değiştirdi. 1945'ten önce, ABD'nin sonunda Japonya ile Çin'e karşı ittifak kuracağını söyleyen herhangi bir kişi herhalde en azından tebessümle karşılanırdı. Bugün eski imgelerin modası geçmiş tehlikeli genellemeler içerdiğini iddia eden herkes, çok güçlü inançlar ve çıkarları sona erdirmeye riski ile karşı karşıyadır. Ancak bu kitap bu riski üstleniyor. "Çin'in Yükselişi" başlıklı kitaba kaynaklık eden konuşma metinlerini ve makaleleri yazdığım dönemde genel kabul, Deng Xiaoping'in yönetimi altındaki Çin'in çökeceği ve Mikhail Gorbachev'un reformlarının Sovyetler Birliği'nin modern dünyaya katılmasını sağlayacağı yönündeydi. Hatta Başkan George H. W. Bush'a, Çin'in çökmenin eşiğinde olduğu yönünde bilgi ve tavsiyeler de verilmişti. Neyse ki, ekonomik reformlardan önce ve altyapı sağlamak üzere siyasi reformların yapılması gerektiği şeklindeki ideolojik varsayıma dayalı olarak gerçeğin bu denli yanlış okunması, ABD Başkanı açısından sadece küçük çaplı aşağılanmalara yol açtı. Pekâlâ, felaketle sonuçlanabilecek hesap hataları da doğabilirdi. O dönemde benim Deng Xiaoping'in stratejisinin bir başarı reçetesi, Gorbachev'un siyasi önceliklerinin ise Sovyetlerin çöküş reçetesi olduğu yönündeki görüşüm kulağa o kadar sevimsiz geliyordu ki kimi eleştirmenler bu tür görüşlerin ancak işvereni tarafından böyle saçmalıklar yazmak üzere satın alınmış bir kişi tarafından dile getirilebileceği suçlamasını dahi yaptılar.

Soğuk Savaş'ta ABD ve Batı'nın zaferi ulus inşası ve imar stratejisinin üzerinde yükseldi. Bu strateji Batı Avrupa'da, Japonya'da, Güneydoğu Asya'da ve diğer yerlerde güçlü siyasi yapılar ve ekonomiler yaratarak özgürlük duvarları inşa etmeyi amaçlıyordu. Bunu başarmak için de Amerikan liderleri Avrupa için Marshall Planını uygulamaya koydular; Japon ekonomisinin canlanmasını teşvik ettiler; Uluslararası

sı Yardım Ajansı (AID), barış gönüllüleri, eğitim programları ve diğer birçok enstrüman kanalıyla yardım ve kurumsal kapasite programlarını finanse ettiler ve Avrupalı müttefikleriyle birlikte Dünya Bankası, IMF, GATT (sonradan DTÖ), Asya Kalkınma Bankası ve diğer kalkınma bankaları gibi hür dünyayı istikrarlı kılacak büyük küresel kurumlar oluşturdular. Bu ulus inşası stratejisi tedricen ilerleme kaydederken de silahlı kuvvetler; müttefikleri ve dost ülkeleri korudular. Silahlı kuvvetler olmaksızın bu strateji asla başarı için gerekli zamana sahip olamazdı. Ulus inşası stratejisi olmaksızın askeri savunma sürdürülebilir olmazdı. Bunun için Kore'ye bir göz atmak yeterli: 1954'ten en az 1975'e kadar Kuzey istikrarlı ve güçlü, Güney ise zayıf, fakir ve siyasi olarak istikrarsız bir görüntü çiziyordu. Endonezya'da da benzer bir durum gözlenebiliyor. 1960'larda dünyanın en büyük (diğer tüm İslami kökten dinci hareketlerin toplamından daha büyük) İslami kökten dinci hareketine ve dünyanın üçüncü büyük Komünist Partisi'ne sahip siyasi ve ekonomik bir ümitsiz vaka olan Endonezya'ya bakıldığında da daha sonra gelen Asya ekonomik mucizesi olmasa ABD politikalarının akıbetinin ne denli karanlık olabileceği anlaşılabilir. Endonezya'nın 15.000 adasına dağılmış olarak yaşayan ve 600'den fazla ayrı dil konuşan 100-200 milyon insanın ekonomik bir mucize yaratmak yerine parçalanması durumunda olabileceklerin yanında bugün Irak'ta süren karmaşa oldukça küçük çaplı kalırdı.

Hem Amerikan yardımları ve kurumsal inşa programları hem de Kore ve Vietnam savaşlarının getirdiği devasa bölgesel harcamalarla desteklenen Asya ekonomik mucizesi, ABD'nin Soğuk Savaş zaferine iki türlü katkı yaptı. Birincisi, ekonomik kalkınma Asya ülkelerinin vatandaşlarına ülkelerinin istikrar ve başarısını gözetmelerini sağladı, diğer yandan da hükümetlere ulusal idareyi, altyapıyı ve etkili ordu ve polis güçleri kuracak kaynakları verdi. Bu durum, Japonya'dan Endonezya'ya kadar ideolojik aşırılığın motivasyon kaynağını kuruttu ve hükümetlere de aşırı akımların geri kalan güçlerini bastırmak için gerekli idari, askeri ve polis kapasitesini sağladı.

İkinci olarak, Asya ekonomik mucizesi yüzünü Batı'ya dönmüş Asyalı ülke hükümetlerinin birçoğunun uluslararası önceliklerini değiştirdi. Yüzyıllar boyunca güç ve zenginliğe giden yegâne yol yeni toprakların fethi, buralardaki altın tapınakların elde dilmesi ve köylülerinden vergi alınmasıydı. Bu John Mearsheimer'ın yeni bir gücün yükselişinin mutlaka şiddetli bir karışıklıkla birlikte ortaya çıktığı yönünde şimdilerde geçerliliğini yitirmiş gözlemine zemin sağlayan

dünyaydı. Asya Mucizesi'nin yeni dünyasında ise ülke içi ekonomik reformlar eski dönemde hayal edilemeyecek bir hızla zenginlik ve güce ulaştırabiliyordu.

Britanya İmparatorluğu, yılda % 2'lik ekonomik büyüme ile dünyanın yarısını imparatorluğuna katmıştı. Şimdi ise Pasifik'teki Asya ülkeleri için yılda % 6-10 oranında büyümek olağan bir durum. Bu arada modern teknoloji de toprak genişletmek için savaşmayı tahrip edici hale getirdi.

Eski stratejiyi takip eden Sovyetler Birliği ve Kuzey Kore gibi ülkeler çökerken yeni stratejiyi takip eden Güney Kore ve Singapur gibi ülkeler komşuları karşısında ezici bir güce ulaştılar.

Çin ve daha sonra Vietnam, taraf değiştirerek ve ABD önderliğindeki Asya ekonomik mucizesine katılarak Sovyetlerin akıbetinden kurtuldu. Japonya 1980'lerde askeri açıdan silahsızlandırılmış bir ülke olmasına rağmen büyük güç statüsüne erişti. Çin, Deng Xiaoping'in askeri harcamaları gayri safi yurtiçi hâsılanın (GSYİH) % 16'sından % 3'ün altına çekmesiyle başlayan stratejisinin sonunda ve ülkenin denizaşırı askeri kuvvet projeksiyonu için hatırı sayılır bir kabiliyet kazanmasından çok önce büyük güç olarak kabul edildi.

Soğuk Savaş'ı çözen süreç, Soğuk Savaş kurumlarının üzerine kurulduğu şartları da dönüştürdü. 1954'te Japonya istikrarsız siyaseti ve sürekli bir komünist ihtilal tehdidiyle ekonomik açıdan geri kalmaya mahkûm bir ülke görüntüsü çiziyordu. 1989'a gelindiğinde Japonya, ABD'yi bile gölgede bırakacağı bir Asya yüzyılının lideri olmanın eşiğine gelmişti. Fakat daha sonra girişimciliğin daha ağır bastığı ABD ekonomisindeki canlanma, Japon ekonomisinde 12 yıllık bir ekonomik durgunluk ile bir araya geldi ve bu dönemde Çin de modern dünyanın en geniş kapsamlı ekonomik reformlarını gerçekleştirdi. Böylece ABD-Japon ittifakının güçlenmesine rağmen Çin-Amerikan dengesiyle yönetilen bir Asya ortaya çıktı. Bu dönem içerisinde ABD ekonomik büyüklük, askeri güç ve kültürel nüfuz açısından tüm ülkeleri gölgede bırakıyordu ancak paradoksal şekilde 1997-98 Asya krizinden itibaren Asya'daki ABD nüfuzu istikrarlı şekilde azaldı ve bu azalma en başta Çin'in işine yaradı.

Asya ekonomik mucizesinin Soğuk Savaş aşamasında, genel anlamda Japon sisteminden uyarlanmış, ekonomide devlet müdahalesinin ağırlıkta olduğu, bu müdahalelerin devlet güdümündeki banka kredileriyle uygulandığı, yabancı yatırımlara karşı milliyetçiliğin ön planda olduğu ve küçük çaplı girişimci ve hizmet sektörü odaklı fir-

malar yerine dev boyutlu devlet destekli sanayi firmalarının vurgulandığı seferberlik sistemleri hakimdi. 1990'daki Japon-Tayvan finans krizinden ve 1997-98'deki Asya krizinden itibaren II. Dünya Savaşı sonrası yeniden imar dönemine ve ekonomik büyümenin başlatılması süreçlerine mükemmelen uyan ancak yeniden imar sonrası dönem için uygun olmayan Japonya-Kore-Tayland seferberlik modeli telerken Tayvan, Hong Kong, Singapur ve Güneydoğu Asya'nın Çin kökenli topluluklarının ve tabii Çin'in girişimciliğe dayalı ve yabancı sermaye dostu modeli daha başarılı oldu. Bu durum sadece ekonomik dengeyi değil siyasi dengeyi de Japonya ve takipçilerinin tarafından Çin politikalarını giderek daha fazla etkileyen deniz aşırı ülkelerdeki girişimci Çinliler lehine kaydırıldı. Geçmişte olduğu gibi ani bir ekonomik kayma derhal beraberinde keskin bir siyasi kaymayı da getirdi.

Soğuk Savaş'tan sonra Japonya, Çin, Tayvan ve her iki Kore devleti giderek sertleşen milliyetçilik şekilleri geliştirdiler. Japonya ve Çin ile Japonya ve iki Kore, birbirlerine karşı giderek artan dozda düşmanca konumlar benimsemeye başladılar. Tayvan'da Lee Teng-hui sistematik şekilde Tayvan milliyetçiliğini ve Çin düşmanlığını teşvik etti; halefi Chen Shui-bian ise bu temeli kullanarak resmi bağımsızlığı elde etme yönünde başarısız bir girişimde bulundu. Bu kitabın yazıldığı sırada hem Tayvan-Çin hem de Japon-Çin milliyetçilik dalgalarında kendini düzeltme işaretleri belirmişti ancak ulusalcılığın mı yoksa yapılan düzeltmelerin mi geleceğe hakim olacağı belirsizliğini koruyor.

Soğuk Savaş'ın sonlarında ekonomik kalkınma için istikrarı vurgulama ve bunun uzantısı olarak toprak kazanma heveslerini arka plana atma yönündeki bölgesel eğilim, Doğu Asya'da iyice yerleşerek bölge dışına da yayıldı. 1979'dan önce komşularındaki yıkıcı ideolojik faaliyetlerin sponsoru olan Çin bölgesel istikrarın öncüsü haline geldi ve 2006 yılına gelindiğinde komşularıyla olan 14 sınır anlaşmazlığının 2'si hariç tamamını komşuları lehinde çözüme kavuşturdu. Bir zamanlar bölgenin en saldırgan gücü olan Vietnam da bu davranış değişikliğini izledi. Hintli ve Pakistanlı liderler de retoriklerinde ekonomik öncelikler ve komşularla barış ihtiyacına yer vermeye başladılar. Bu iki Güney Asyalı güç bir nükleer savaşın eşliğinden döndükten sonra karşılıklı ziyaretler gerçekleştirdiler, bazı ulaşım bağlantılarını hizmete soktular ve İran'dan gelip Pakistan üzerinden geçerek Hindistan'a ulaşacak bir petrol boru hattı üzerinde müzakerelere başladılar. Hindistan aynı zamanda Çin'e karşı da daha ılımlı bir tutum benimsedi. Güney Asya'nın, daha önce Doğu Asya ülkelerinin benimsediği

barışçıl ekonomik kalkınma yolunu izlemesi mümkün görünüyordu ancak bu trendin tam olarak nasıl gelişeceğini ancak zaman ilerledikçe görebileceğiz. Bazı Hintli siyasetçiler, Hindistan demokrasisinde iktidarın devamının seçimlerdeki çok küçük oy farklarına bağlı olmasının Hindistan'ın, Çin'in kara sınırlarını istikrara kavuşturan türden toprak tavizleri vermesini engellediğini belirtiyorlar.

Pasifik Asya'da, kara sınırı anlaşmazlıklarının geniş ölçüde çözüme kavuşturulması kısmen de olsa deniz sınırları konusundaki anlaşmazlıkların sayısının artması ve petrol ve gaz kaynaklarının ulusal kontrol altına alınarak enerji güvenliği sağlama rekabetiyle sekteye uğradı. Bu tür çatışmalar Kuzeydoğu Asya'da giderek ciddileşti ve Japonya 2006 yılında Güney Kore ile Tokdo/Takeshima Adası nedeniyle iki defa çatışmanın eşiğine gelirken Çin ile de dozu giderek artan bir rekabete girdi. Çin başka ülkelerin üzerinde hak iddiası bulunmadığı ancak kuyuların petrol çekeceği havzanın Japonya ve Çin arasında ihtilaflı bir bölgeyle örtüşebileceği bir deniz yatağı bölgesinde petrol arama çalışmaları başlattı. Japonya da buna uyarılarla ve ihtilaflı deniz yatağında petrol aramaları başlatarak cevap verdi. Ancak Güneydoğu Asya'da çatışma riski Çin'in, önceleri saldırgan şekilde algılanan hareketlerden sonra (Filipinlerin hak iddia ettiği Mischief Resifi'nde sığınaklar inşa etmek gibi) müşterek kalkınma konusunda geniş kabul gören bir Davranış Kodu benimsenmesinde bölgeye önderlik yapmasıyla yatıştı.

Yükselen milliyetçilik göstergeleri ve deniz yatağı ve kara suları konusunda sıklaşan anlaşmazlıklar bir kenara bırakıldığında, 2000 yılı itibarıyla bölgenin hızla refahı artırma ve uluslararası çatışmaları azaltma yolunda ilerlemeye devam etmemesi için hiçbir engel bulunmuyordu. Su konusundaki ihtilaflar, kara sınırı anlaşmazlıklarından daha zor çözülebilir konular değil; bu anlaşmazlıkların çözümüne tarih de pek parlak bir ışık tutamıyor. Sorun şu ki dünya bugüne kadar bu anlaşmazlıkların çözümüne; açık ve net ilkeler ve usuller ve çözüm örnekleri ortaya çıkaracak kadar önem vermiş değil.

Milliyetçiliğin bozucu etkiler yapma tehlikesi görüldüğünde kısmen de olsa düzeltici önlemler alındı. Beijing, 1996'da Tayvan krizinde füze fırlatma aşırılığının küresel çapta militarist ve tehlikeli bir Çin imajı oluşmasına yardım ettiğini öğrendi ve bu aşırılığını bir daha tekrarlamamaya karar verdi. Daha sonraları 2006'da hem Pekin hem de Tayvan sık sık gerçek çatışmaya dönüşme riskini taşıyan konuyu soğutma yönüne gittiler; Japon Başbakanı Shinzo Abe'nin Pekin ziya-

retine, bölgedeki tansiyonu düşürmeye çok hevesli olan Çin, abartılı bir mukabelede bulundu. Buradaki temel eğilim Doğu Asya'da barış ve refahın zaman içerisinde yerleşmesi ve bunun Güney Asya'ya doğru yayılma ihtimaline dair işaretlerdi.

Dolayısıyla 2000 yılından ileriye bakıldığında muhtemel senaryo oldukça net bir şekilde görülebiliyordu. ABD dünyanın en büyük ekonomisine, dünyanın açık ara en büyük silahlı kuvvetlerine, dünyanın en güçlü ideolojisine (açık pazarlara dayalı demokrasi) sahipti. ABD'nin baş düşmanı Sovyetler Birliği çökmüştü. Asyalı öbür hatırı sayılır rakipleri olan Çin ve Vietnam ise ABD önderliğindeki küresel ekonomik sisteme katılma teşviklerine olumlu cevap vermişler ve sınır anlaşmazlıklarını, ideolojilerini yayma çabalarını ve komşularında yürüttükleri yıkıcı faaliyetleri devam ettirmenin dezavantajlarını da görmüşlerdi. Güçlü bir müttefik olan, ancak kendini yine de ABD ile Asya'da jeopolitik liderlik rekabeti içinde gören Japonya ise on yıl süren sorunlu bir dönemden sonra artık ciddi rakip adaylığı sıfatını kaybederek yalnızca sadık müttefik haline gelmişti. Asya'nın çok net şekilde ABD'nin hâkimiyetinin tescillendiği, kutuplaşmanın azaldığı ve eski jeopolitik çatışmaların rafa kaldırılarak 50 yıllık barışçıl ekonomik işbirliği trendinin yerleşeceği bir döneme girildiği izlenimi hakimdi.

Ancak işler beklendiği gibi gitmedi.

Bunun yerine, post-Soğuk Savaş Sonrası Asya'sını şekillendiren bir dizi strateji değişim meydana geldi (Soğuk Savaş Sonrası Asya aslında Soğuk Savaş yapısının Sovyetler Birliği olmadan devamı şeklinde yaklaşık 15 yıl süren bir dönemdir. Post- Soğuk Savaş Sonrası Asya'sı, bundan sonra gelen ve çok daha ilginç olan aşamadır.). Birinci olarak, Çin'in yükselişi ABD ve Japonya'da bir tepki yarattı. Çin Batı'nın Soğuk Savaş'ta büyüttüğü tüm önemli ekonomik kurumlara katıldı, ekonomisini Japonya'dan çok daha fazla açtı, sınır anlaşmazlıklarının çoğunu komşularını tatmin edecek şekilde çözdü ve komşularının çoğuyla iyi diplomatik ilişkiler yürütmek üzere çok başarılı bir kampanya uyguladı. Bütün bunlar, Çin'in sistematik olarak komşularında yıkıcı faaliyetler yürüttüğü ve komünizmi bütün dünyada yaymaya çalıştığı önceki dönemle kıyaslandığında ABD ve Japon menfaatlerini destekler görünümde olan gelişmelerdi. Fakat Çin'in başarısı Japonya'nın bölgesel liderlik hevesleri için bir meydan okuma niteliği taşıyordu. ABD'de ise bu başarılar; yükselen güçlerin kaçınılmaz olarak istikrarı bozucu etki yapacağı, demokratik olmayan rejimlerin içsel olarak saldırgan oldukları ve daha genel olarak da Çin'in, ABD'ye

meydan okuyabilecek tek güç olmasından dolayı ABD askeri planlarının Çin üzerine odaklanması gerektiği yönünde teoriler üretilmesine yol açtı. Tayvan Cumhurbaşkanı Lee Teng-hui ve Chen Shui-bian döneminde bağımsızlık için harekete geçmeleri, Çin'in bu girişime karşı yönelttiği tehditler ve ABD'nin soruna barışçıl bir çözüm bulma politikasıyla birlikte Tayvan konusundaki gerilimler ABD askeri politikası için temel odak noktalarından biri haline geldi ve barışçıl çözüm görevinin giderek zorlaşması, ABD Savunma Bakanlığı'nda bir Çin-Amerikan Savaşı riski konusunda bir saplantıya yol açtı. Çin'le yapılacak bir savaş için silah sağlayacak veya Çin'le ticaretin sekteye uğramasından kazançlı çıkacak çıkar grupları sayesinde bu saplantı daha da büyüdü.

Çin yükselirken, Japonya aşağıya doğru kaydı. 1989'a kadar Japon liderler 21. yüzyılın Asya yüzyılı olacağını ve Japonya'nın Asya'nın hakimi olacağını öngörüyorlardı. Japonya'nın 20. yüzyılın ikinci yarısındaki ekonomik üstünlüğü, yüzyılın ilk yarısında askeri gücünün başaramadığını başarabilirdi. Bu şekilde Japonya, Japon stratejistlerin ekonomi yönetiminde algıladıkları başarısızlıklar nedeniyle kaçınılmaz olarak güç kaybettiğini ileri sürdükleri ABD'nin bölgedeki gücünü gölgede bırakabilirdi. Ancak 12 yıllık ekonomik durgunluk ve mali kriz, ABD ekonomisindeki canlanma ile birlikte Çin'in kaydettiği hızlı ekonomik büyüme ve dışı açılım, bu rüyayı sona erdirdi. Japon liderleri buna ekonomik diplomasi yoluyla bölgesel liderlik vizyonunu bir kenara bırakarak cevap vermiş oldu. Yeni ve ileriye bakan bir vizyon oluşturmak yerine işbaşına gelen yeni liderler 1930'lar ve 1940'ların tarihinin yeniden yazımı etrafında ulusal gururu yeniden inşa etmeye giriştiler ve Çin'in kazandığı güce karşı hazımsız, tehdit hisseden ve savunmacı bir tutum takındılar. ABD'nin de ciddi baskısıyla milliyetçilik damarı giderek büyüyen Japon liderler, askeri harcamaları gayrisafi milli gelirin % 1'iyle sınırlandırmaya devam ederken silahlı kuvvetlerinin kapsam ve nüfuzunu büyük ölçüde genişlettiler; silahlı kuvvetleri ABD ile daha entegre hale getirdiler; ilk defa resmi olarak Çin'i potansiyel düşman olarak tanımladılar; Tayvan'la askeri irtibat tesis ettiler; Tayvan'ı ABD-Japon İttifakı şemsiyesi altına alma konusunda ABD ile anlaştılar ve Japonya'nın Barış Anayasası'nı değiştirme arzusunu açığa vurdular.

ABD'nin bölge ile ilişkilerinde çok önemli değişiklikler meydana geldi. Yarım yüzyıl boyunca Japonya'yı silahsız halde tutarak Çin'i Japonya'dan, Japonya ile ittifak yoluyla da Japonya'yı Çin'den koruyan

ABD politikası, Japonya ile askeri ittifakı sağlamlaştırma, Japonya'nın silahlı kuvvetlerinin canlandırılması için baskı yapma, Çin'i bu ittifakın açık hedefi haline getirme ve hatta Tayvan'ı resmi olarak ittifakın semsiyesi altına alma yönüne doğru kaymaya başladı. Bu ise uzun süre bölgede ABD üsleri ve ittifaklarını kendi ekonomik canlanması için gerekli barış ve istikrarı sağladığı için zımnen destekleyen Çin'i Amerikan üs ve ittifakları hakkındaki pozisyonunu değiştirmeye ve bunları giderek düşmanca algılamaya yöneltti.

Bu şekilde Soğuk Savaş sonrası gelişmeleri Asya'da büyük güçler arasındaki ilişkilerde beklendiği gibi kutuplaşmaları azalmak yerine daha da kutuplaştırdı.

Bu değişimler kısmen ABD'nin önceliklerindeki bazı önemli değişikliklerden kaynaklandı. Askeri gücün rolü ve demokrasiyi yayma (ve demokrasilerle ittifak içinde davranma) politikaları ön plana çıkarılırken ekonomik kalkınma ve bölgesel kurumlar oluşturma vurgusu azaldı.

Güneydoğu Asya Ülkeleri Topluluğu ASEAN, Clinton yönetiminin Asya Krizi'ne verdiği tepkiden ve George W. Bush döneminde ekonomik önceliklerin bir kenara bırakılmasından duyduğu hayal kırıklığı içerisinde, Güney Kore ise ABD'nin Kuzey Kore politikalarına ve Japonya ile ittifaka verdiği önemin artmasına duyduğu tepkiyle ABD politikalarıyla aralarına mesafe koydular. Hala Kuzey Kore, Çin ve Japonya'nın askeri gücüne karşı denge unsuru olarak ABD askeri varlığının sürmesini istiyorlar ancak ABD ile ilişkileri eskisinden daha uzak, Çin ile ilişkileri ise eskisinden daha sıcak hale geliyor. Irak'taki savaş ABD'nin kaynaklarını, dikkatini ve prestijini giderek daha çok tüketti. Guantanamo, Ebu Gureyb ve işkencenin tanımı tartışmaları ABD'nin moral üstünlüğünü zedeledi. Eski, güçlü ABD desteğinden yoksun kalan ve ABD'nin de dahil olduğu Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi bölgesel kurumlar güç kaybetmeye başladı ve ABD'yi dışlayan Şangay İşbirliği Örgütü (SCO), Doğu Asya Zirvesi, ASEAN + 3 (10 ASEAN ülkesi artı Çin, Japonya ve Güney Kore), ASEAN + 3 + 3 (Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın eklenmesi), Chiangmai Girişimi gibi kurum ve girişimlerin doldurmaya çalıştığı bir boşluk oluştu. Japonya ve Çin, liderliğini üstlenecekleri bölgesel kurumlar kurma rekabetine girerken Doğu Asya Zirvesi gibi ABD'yi dışlayan bölgesel kurumlar kurulmasında işbirliği yaptılar. Güney Kore ve Singapur gibi geleneksel ABD müttefiki ülkeler de dahil olmak üzere çoğu Asya ülkesi için ABD'nin Çin'e duyduğu

düşmanlık derecesi temelsizdi. Demokrasilerin değişmez şekilde daha barışçıl ve daha iyi kalkınan ülkeler olduğu yönündeki ABD görüşü Asya tecrübesiyle uyusmuyor ve Asya'nın küçük ülkeleri Çin'in post-sosyalist, post-Leninist rejimi ile kendi rejimleri arasındaki farkın gelişimsel olduğunu düşünüyorken ABD arada varoluşsal bir ayrım görüyordu. Çin'in Japonya'ya göre nüfuzundaki artış ve ABD'nin askeri güce ve demokratikleşmeye ekonomik kalkınma ve bölgesel kurum inşası aleyhine verdiği hoşnutsuzluk yaratan ağırlık göz önüne alındığında bu eğilimler ABD'nin Pasifik Asya'daki etkisini ciddi ölçüde zayıflattı.

ABD'nin rolü de ABD-Japon ittifakına giderek artan oranda salt askeri saiklere dayanması gerçeği ve Çin'le yoğunluğu giderek artan siyasi ve ekonomik ilişkisi arasındaki çelişki ile şekilleniyor. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi ABD hem Japonya'yı hem de Çin'i birbirine karşı koruyan görece dengeli bir politikadan, Japon silahlı kuvvetlerini silahlandırmaya ve onunla Çin'e karşı birlik olmaya odaklı bir politikaya geçiş yaptı. Öte taraftan, ABD teröre karşı savaş, Kuzey Kore, bölgesel suç şebekeleri ve uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ve Güneydoğu Asya'da istikrar gibi konuları ağırlıklı olarak Çin ile ikili bazda ele alıyor. Temel ekonomik konular da benzer şekilde ele alınıyor: Bölgede serbest ticaret ve bölgesel yatırım serbestisi gibi çabalar ABD ve Çin tarafından sürüklenirken Japonya ve Hindistan sürece istemeye istemeye ve kısmen katılıyorlar. Önemi giderek artan bir konu olarak genetiği değiştirilmiş gıdalar konusu fiilen Japonya, Hindistan ve Avrupa'ya karşı ABD-Çin ittifakı tarafından savunuluyor. Önemli bölgesel konularda yalnızca Tayvan ve Afganistan'da ABD-Japonya bağları ABD-Çin ilişkilerinden daha büyük önem taşıyor ve daha iyi işbirliği içeriyor. Askeri-ideolojik ittifaklar ve siyasi ekonomik çıkarlar arasındaki gerilimin ağırlığı giderek artıyor ve yakın gelecekte çok derin jeopolitik değişikliklerin de haberini veriyor.

Bunlarla yakından ilgili olarak, Başkan Bush ve Hu Jintao arasında şimdiye kadarki tüm seleflerinden daha yakın bir anlayışa erişildiği Tayvan konusu da dahil olmak üzere bölgesel siyasi ekonomik konularda ABD ve Çin arasında müthiş bir iyileşme gösteren işbirliği ile Tayvan Boğazı'ndaki silahlanma yarışının dinamiği arasında giderek artan bir gerilim bulunuyor. Her iki tarafın silahlı kuvvetleri zor görevler yüklenmiş bulunuyor; Çinli generaller Tayvan'ın hiçbir zaman tam bağımsızlığa doğru hareket edememesini sağlamaya, ABD'liler ise saldırganlığı imkânsız kılmaya çalışıyorlar. Silahlı kuvvetler akla gele-

bilecek her ihtimal üzerinde çalıştıkları için en kötü durum senaryolarına kolayca inanıp bunlardan korkar hale gelebiliyorlar. Çin silahlı kuvvetlerinin kabiliyetleri arttıkça ABD kuvvetlerinin Tayvan silahlı kuvvetleriyle daha yakın entegre olmaktan başka alternatif kalmıyor. Birkaç yıl sonra, ABD güçleri saldırganlığı önleme görevini bırakıp Tayvan silahlı kuvvetleriyle belirli bir entegrasyona giderek 1979 öncesindeki Tayvan-ABD ittifakını fiilen yeniden kurma yoluna gidebilirler. Böyle bir durum şüphesiz Çin ile siyasi bir krize yol açacaktır. Bu askeri mantığın kendine has, Washington ve Pekin'in kararlarından ve Tayvan siyasetinin kriz riski almama yönündeki sıklet merkezinden oldukça bağımsız bir dinamiği bulunuyor. Bu dinamik baskın hale gelirse, Asya siyaseti, politika yapıcılarının ekonomik rekabete ve enerji güvenliği, terörizm, Kuzey Kore ve bölgesel suç şebekeleri gibi sorunlara işbirliğine dayalı çözüm bulmaya odaklandıkları durumdan çok daha farklı bir şekil alabilir.

Bir dizi başka trend de Asya'nın geleceğini etkileyecek. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Orta Asya'da büyük güçler arasında geniş, yoksul, nüfus yoğunluğu düşük, siyasi açıdan istikrarsız, etnik çatışmaların, İslami köktencilüğün, suç ve uyuşturucu örgütlerinin etkisinde bulunan ve aynı zamanda enerji güvenliği konusundaki artan bölgesel endişeden etkilenen bölgeler üzerinde nüfuz için Büyük Oyun tarzı yeni bir rekabete yol açtı. Orta Asya'daki durum bugün birçok açıdan 1950'lerde Güneydoğu Asya'nın durumuna benziyor ancak ABD politikasının ekonomik kalkınma ve kurum inşası üzerindeki geleneksel odağını askeri güç ve demokrasi inşasına doğru kararlı şekilde kaydırması, bu bölgede ABD'nin Güneydoğu Asya'da ulaştığı tarzda bir başarıya ulaşmasını engelliyor.

Hindistan'ın yükselişi ve Hindistan'ın tarihinde ilk defa olarak büyük güç heveslerinden bazılarını gerçekleştirebilecek kaynaklara sahip olması alt kıtanın büyük kısmını Hindistan'ın iradesi altına sokabilecek gibi görünüyor. Pakistan; ekonomi yönetimini ve ekonomik performansını iyileştirmekle birlikte ekonomik ağırlık, siyasi istikrar ve büyük güçlerin uluslararası desteği anlamında Hindistan'ın giderek daha uzağında kalıyor. Büyük güçler, Afganistan konusunda Pakistan'ın işbirliğine ihtiyaç duyuyor ancak bu ülkenin nükleer silahların yayılması, İslami aşırı hareketler ve Taliban konusundaki dahlinden giderek artan oranda endişe duyuyorlar. Elinizdeki bu çalışma, Hindistan'ın muhtemelen büyük ekonomik başarılar sağlayacağı ve bunun uzantısı olarak küresel jeopolitik oyuncu konumunu

güçlendireceği ancak hızlı şekilde ekonomik reform uygulamada siyaseten sakat kalmaya devam edeceği sonucuna varıyor. Dolayısıyla Çin sendeleyip yükselişini durdurmadıkça Hindistan'ın görünür gelecekte ekonomik güç ve küresel siyasi nüfuz bakımından Çin'in giderek daha fazla arkasında kalması ihtimali ağır basıyor.

Asya'nın son yarım yüzyıldaki jeopolitiği Asya ekonomik mucizesince –Japonya, Güney Kore, Güneydoğu Asya ve Çin'in başarıları, Sovyetler Birliği, Kuzey Kore, Burma ve diğerlerinin bunları takip etmedeki başarısızlığı ve sürece Hindistan'ın da gecikmeli ancak devasa sonuçlar doğurucu katılımı– belirlendiği için Asya mucizesinin dayandığı temel olan küreselleşme sürecini riske sokacak her unsur potansiyel olarak korkutucu sonuçlar doğurabilir. 2005 yılına gelindiğinde küreselleşme, Doha Turu ticaret müzakerelerindeki başarısızlık, AB Anayasası'na Fransız ve Hollanda referandumlarında hayır oyu verilmesi ve ABD Hükümeti ile Kongrede uluslararası liberalleşmeye verilen önceliğin azalması, Çin'de reform yorgunluğu ve Junichiro Koizumi'nin görevden ayrılmasından sonra Japonların ekonomik reformlar konusundaki istekliliğinin azalması gibi işaretlerden de anlaşılacağı üzere sert baş rüzgarlarıyla mücadele etmeye başlamıştı. Küreselleşme sürecinde yaşanabilecek herhangi bir keskin dönüş; Endonezya, Tayland, Çin ve Hindistan'da iç siyasi istikrarı bozabilir, jeopolitik hırslar yerine iç ekonomik reformlara öncelik vererek hızlı büyüme ve prestij kazanma yoluyla elde edilen uluslararası dostluk ortamındaki ilerlemeyi tersine döndürebilir ve bölgedeki pozisyonu, çok taraflı ekonomik kalkınmanın babası sıfatına dayalı olan ABD'nin prestijini de büyük ölçüde zayıflatır.

Bu dönüşüm trendleri, kimsenin Asya jeopolitiği ve ABD'nin Asya ile ilişkilerinin geleceğini net şekilde öngörebilmesine müsaade etmeyecek kadar güçlü ve karmaşıktır. Ben bunun yerine biri dizi muhtemel sonucu gözler önüne sermek için bir senaryolar yelpazesi sunacağım:

1. Mevcut durumun devamı. Soğuk Savaş kurumları yerlerini korumakta ve karşılıklı ekonomik büyüme ve jeopolitik rekabet arasında hassas bir denge oluşmaktadır. Bana göre bu bir istikrarsızlık senaryosudur.
2. Yeni Soğuk Savaş. ABD ve Çin arasında askeri ve ideolojik gerilimler liderlerin gündemine hakim olur ve Çin'e karşı bir ABD-Japonya-Hindistan ittifakı güçlenir. Tayvan konusundaki bir silahlanma yarışı bu senaryonun temelidir.

3. İttifakların tersine dönmesi. ABD'nin Japonya ile askeri ilişkisi ve Çin ile siyasi ekonomik ilişkisi arasında giderek artan ayrışma, bu senaryodaki temel itici güçtür. Bu senaryoda Çin'in giderek daha fazla liberalleşmesi ve ABD ile uluslararası siyasi ve ekonomik işbirliğini attırması, Kuzey Kore ve Tayvan sorunlarının başarılı şekilde çözülmesini sağlar ve bu da (hipotez olarak) daha sağ eğilimli ve milliyetçi bir Japon Hükümetinin ABD-Japon ittifakını bozmasına yol açar.
4. ABD'nin bölgeden kısmen çekilmesi. Irak ve Afganistan savaşlarının (varsayımsal olarak) olumsuz sonuçlarına karşı oluşan güçlü kamuoyu tepkisi, ASEAN ve Güney Kore'nin ABD'ye karşı ikircikli tavrına karşı oluşan tepkiler ve Japon-Çin gerginliklerine gereğinden fazla bulaşma endişesi, ABD'yi Doğu Asya'daki mevcut güçlü ileri pozisyonundan geri çekilmeye zorlayabilir. Bu ise Çin-Japon rekabetinde giderek daha tehlikeli bir döngü oluşması riskini beraberinde getirir ve bölgede barışı tehdit eder.
5. Küreselleşmenin çöküşü. Fransa ve Hollanda'nın 2005'te AB Anayasası'na hayır oyu vermeleri, Doha Turu ticaret müzakerelerinin çökmesi, korumacılık eğilimli bir ABD Kongresi'nin artan ağırlığı ve Çin, Japonya ve Hindistan'da reform girişimlerinin akamete uğraması dünya çapında ticaret ve yatırımda bir korumacılık döngüsünü başlatır. Küresel hisse senedi piyasaları çöker ve küresel ekonomik büyüme dramatik şekilde zayıflar. 1930'larda olduğu gibi en fazla açılan ülkeler en büyük darbeyi alır. Refah artışı ve barış döngüsü tersine dönmeye başlar.
6. Barışçıl, rekabete dayalı ekonomik dinamizm dönemi. Bu senaryo, ülkelerin uluslararası saygınlık ve ekonomik refaha giden yolun; topraklarını büyütme ve askeri tehditler savurmaktan değil ülke içinde ekonomik reformlar yapmaktan geçtiğini gördükleri Soğuk Savaş tecrübesinin mantıksal bir çıkarımıdır. Bu senaryo; Japonya ve Çin'de ılımlı hükümetlerin başarılı oldukları, ABD'nin Çin ve Japonya arasında ve askeri ve ekonomik öncelikler arasında eski denge politikasının yeniden tesis edildiği, ABD'nin bölgedeki güçlü varlığının devam ettiği, ABD ve Çin'in Kore ve Tayvan sorunlarını çözmek için işbirliği yaptığı, ABD ve Çin diplomasisinin bölgeyi çok taraflı ekonomik liberalleşme yönünde sürüklemeye devam ettikle-

ri ve Japonya'nın, komşulara yönelik olarak II. Dünya Savaşı dönemi tutumlara geri dönüşü dışlayan bir gelecek vizyonuna katıldığı varsayımına dayalıdır.

Bunlardan biri için net bir tahmin yapmak veya her senaryoya ihtimal dereceleri atfetmek de gayet uygun olabilirdi. Ancak gerçek bundan çok daha karmaşık. Asya'nın geleceği Newton kanunlarına göre hareket eden bowling toplarının sekmesiyle belirlenebilecek bir gelecek değil. Bu gelecek, birçoğu daha işbaşına gelmemiş liderlerin algıları ve kararlarıyla çizilecek. Burada sunulan gibi bir analizin amacı da bu liderlerin danışmanlarına sahip oldukları önyargıları sorgulamalarına ve verecekleri kararların ülkelerini nereye götüreceğini düşünmelerine yardım etmektir. Kimi ABD'li siyasetçiler, 1980'lerde Japonya hakkındaki ekonomik fobi ya da 1993'te Çin'in ticari statüsünün geri alınması gibi küresel ekonomik krizlere çıkan yollara tekrar tekrar başvururdular. Ulusal güvenlik konularında sorumluk sahibi olan kimileri de aynı gayretkeşlikle büyük ölçüde yeni güçlerin kaçınılmaz olarak sistemi şiddet kullanarak bozacağı veya demokratik olmayan rejimlerin kaçınılmaz olarak demokrasilerden daha az barış yanlısı olduğu gibi teorik iddialara dayalı olarak yeni bir Soğuk Savaş başlatma çabası içinde oldular. Çin, Chen Shui Bian'ın bir kötülük dehası olduğu ve ABD'nin bu kişiyi destekliyor olabileceği gibi bir imaj dolayısıyla 2002-2003'te bir savaş hali nöbeti geçirdi. Koizumi döneminde Japonya tarihini, o tarihin nesnelerini provoke etmeden yeniden yazabileceği gibi bir inanca kapılarak komşularının neredeyse tamamının antipatisini kazandı.

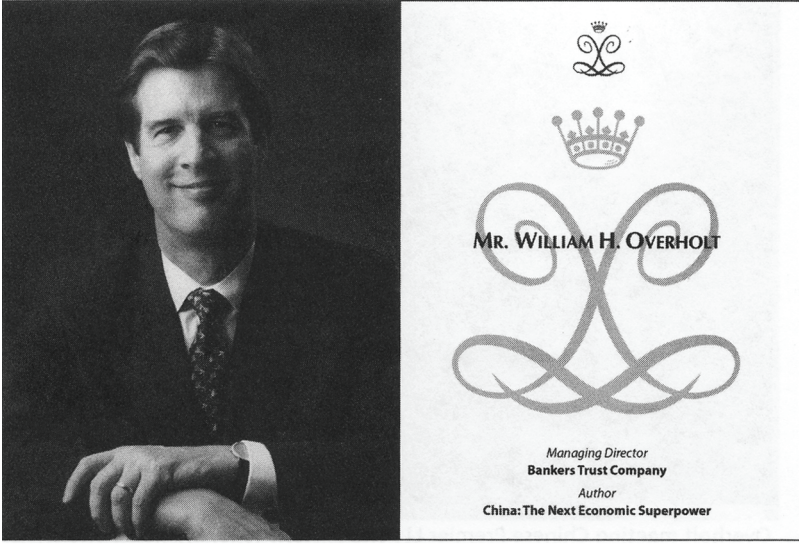
Bu imgelerin ya da iddiaların hiçbirinin çağdaş gerçeklikle akla yatan bir ilişkisi yoktu. Dünya barışı ve refahı için ne mutlu ki birçok tehlikeli ve yanlış başlangıca rağmen Demokratlar ve Cumhuriyetçiler, Çinli liderler ve Japon liderler, Hintli liderler ve Çinli liderler bugüne kadar tutkularının muhtemel sonuçlarını sürekli düşündüler ve takip ettikleri yolları düzelttiler. Ancak abartılı korkuların, modası geçmiş teorilerin ve ideolojik imgelerin Pasifik'in büyük ülkelerini nedensiz çatışmaların ve yoksullaşmanın eşğine getirme sıklığı gerçekten korkutucu düzeyde bulunuyor.

ABD için Soğuk Savaş'ın büyük kurumları ve bunlar arasında en önemlilerinden olan ABD-Japon ittifakı ile askeri savunma ve ekonomik mucizenin sinerjik kombinasyonu ülkeye büyük faydalar sağladı. Ancak Soğuk Savaş sonrasında ABD-Japon ittifakının paralel unsu-

ru olan Çin'e sağlanan güvencenin boşlanması, askeri mülahazaların, stratejik başarıya götüren ekonomik önceliklerle ilişkisinin kopması ve demokrasinin her durumda istikrara, barışa, refaha ve insan onuruna giden değişmez yol olduğu fikrinin ideolojik zaferi, Soğuk Savaş'ta elde edilen başarıyı büyük ölçüde tehdit edebilir. Ülkenin Irak'ta çektiği acı kısmen askeri stratejinin ekonomik stratejiden kopmasını ve demokrasinin diğer tüm problemleri halledeceği yanılgısını yansıtıyor. Bugüne kadar aynı tür problemler ABD'yi Asya'daki tek kutup pozisyonundan mahrum etti ancak Asya politikasının temelinde yatan erdem büyük çatışmaları önleyerek karşılıklı refahın temellerini korudu.

Benzer şekilde Çinli liderler de ülkelerinin konumunu aşırı baskıcı uygulamalarla zayıflatmışlar ancak uyguladıkları cesur ekonomik reformlar ve uluslararası alanda takip ettikleri ılımlı politikalar küresel nüfuzlarını büyük ölçüde artırırken Çin halkının onurlu yaşam koşullarını da büyük ölçüde geliştirdi. Artık Çinliler gözle görülür şekilde daha uzun boylular, daha sağlıklılar, daha iyi giyiniyor, daha iyi evlerde yaşıyorlar, daha iyi eğitim görüyorlar ve ifade özgürlüğü üzerindeki baskıların devam etmesine rağmen bir nesil öncesine göre daha özgürler. Japon liderler komşularının antipatisini kazandılar ancak aşama aşama ve demokratik yöntemlerle ülkenin refahını ve bir önceki neslin liderlerinin kahramanca çabaları sonunda kazanılan uluslararası konumu hatırı sayılır ölçüde korumak için gerekli reformları uyguladılar. Hintli liderler iki nesil boyunca ülkelerinin pozisyonunu aşındıran, halkını fakirleştiren ve çok sayıda insanını Sahra-altı Afrika'daki insanların koşullarından daha kötü koşullarda yaşamaya terk eden bir mirası açacak gibi görünüyorlar. Bu liderler bu dönemde hızlı büyümeyi demokrasi ve özgürlükler içerisinde gerçekleştirebilirlerse insani kalkınma kavramına yeni bir boyut getirme konumuna gelebilirler.

Söz konusu büyük ülkelerin hepsi de yapabileceklerinden daha az ancak bir nesil önce hayal edilebilenden çok daha fazla iş başarıyorlar. Hepsi de taşralı siyasetçilerin önceki yarım yüzyılda elde edilen kazanımları kanıksayarak kendilerini daha eski bir dönemin çatışmaları ve yoksulluğu içine gömmeleri riskiyle karşı karşıya bulunuyorlar.

Lord Litchfield'in Hong Kong iş aleminin üyelerine ait resim koleksiyonundaki fotoğrafı: "Arkadaki Adam..."

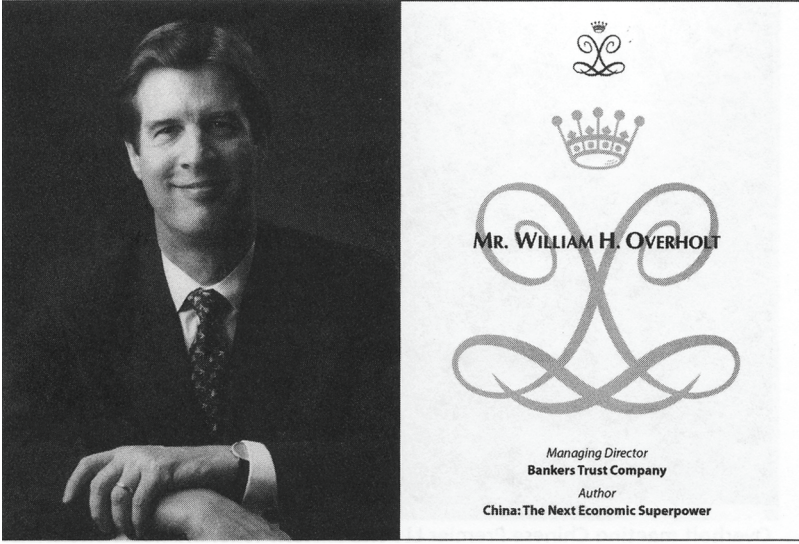
Yazar, Filipinler'de Ferdinand Marcos'a karşı muhalefetin lideri Senatör Ninoy Aquino ile birlikte. Aquino bu görüşmede Manila'ya geri döndüğü takdirde neden Marcos'un kendisini öldürtemeyeceğini açıklamak için üç saat konuşmuştu. Bu görüşmeden kısa bir süre sonra Aquino Manila'ya gitti ve kısa sürede suikast sonucu öldürüldü. Eşi Corazon Aquino Marcos'a karşı seçime girdiğinde ise yazara Aquino'yu suikast ve hapis tehditlerine karşı koruma sorumluluğu verildi.

Overholt 1995 Nisan ayında Çin Başbakanı Li Peng ile birarada geliyor. Büyük ölçüde Hong Kong'un Çinli iş adamlarından oluşan Hong Kong İşadamları ve Yöneticiler Derneği üyeleri Li'yi lobi amacıyla ziyaret ediyorlar. İş adamları Li'yi, İngiliz Genel Vali Patten'ın Hong Kong meclisinin yapısını tek taraflı olarak değiştirme kararına karşı Britanya egemenliği sonrasındaki sistemin en hassas noktası olacak Nihai Temyiz Mahkemesi'nin yapısının açıklanmasını erteleme kararını geri almaya iknaya çalışıyorlardı. Overholt bu toplantıda grubun sözcüsü olarak yer aldı ve çok gergin bir tartışmadan sonra Li isteği kabul etti.

Overholt önceki kitabı "Çin'in Yükselişi"ni Çin Başbakanı Zhu Rongji'ye sunarken. İyi bir siyasetçi olan Zhu kitabı alırken "Bu kitaptan bende var zaten. Masamın kenarındaki rafta tutuyorum. Ama bunu da saklayacağım. Üstünde imzan olduğu için bu daha değerli" demişti.

Overholt 1989 Aralık ayında, Burma ormanlarındaki Manerplaw'da demokrasi yanlısı aşiretlerce kurulan Geçici Devrim Hükümeti liderleriyle birlikte. Overholt bu liderlere danışmanlık yapıyordu.

Yazat Tüm Burmalı Öğrenciler Demokratik Cephesi'nin liderlerine orman içindeki karargahlarında ufak bir gücün nasıl büyük bir orduyu durdurup bölebileceğine dair ders veriyor. Yazarın yanında görülen kişi, azınlık durumundaki Tay ve Burmalı kabilelere uzun yıllardır yardım eden Adele Anderson'dur.

Giriş: Dış Politikanın Ataleti

Tarihte yeni, her zaman insanların en az beklediği zaman gelir.

—Paul Tillich¹

Soğuk Savaş 1990'ların başında sona erdi ancak Soğuk Savaş'a ait güvenlik yapıları büyük ölçüde varlığını korudu. Atlantik ekseninde, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra ABD ve AB arasında karşılıklı çıkarlar dramatik şekilde azaldı. Avrupalıların ve özellikle de Fransa ve Almanya'nın ABD'ye karşı tutumu dramatik şekilde değişti ancak NATO temel güvenlik yapısı olarak varlığını devam ettirdi. Bu durum eski düzenin beklentileri, çıkarları ve kurumları ile yeni çağdaki tutumların gerçekleri arasında gerilimler yaratıyor. James Thomson'un ABD-Avrupa ortaklığının durumundan bahsederken söylediği üzere "Stratejik ortaklıklar, ittifaklar ve uluslararası güvenlik kurumlarının kökleri çıkarla ve tehditlere ilişkin ortak algılara dayanır...Bugün olduğu gibi kurumların temelindeki zemin de bozulur."² Thomson, ABD-Avrupa ortaklığının önce Almanya'ya, sonra da Rusya karşı verilen yarımşar yüzyıllık mücadeleler üzerine kurulduğunu ve artık bu semsiye nitelikteki ortak çıkarların ortadan kalktığını belirtiyor.

Asya'da da aynı şey göze çarpıyor. Asya'yı Sovyetler Birliği'ne ve bir ara Çin-Sovyet ittifakına karşı korumak üzere ortaya çıkmış bir yapı Çin-Sovyet ittifakının çöküşünden 45 yıl sonra, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden de 15 yıldan fazla bir süre sonra hala varlığını koruyor. Asya periferisindeki ülkeleri Sovyetler Birliği'nin saldırgan

¹ Paul Tillich, *The Courage to Be*, New Haven, CT: Yale University Press, 1952, p. xxvi.

² James Thomson, "US Interests and the Fate of the Alliance," *Survival*, Cilt. 54, No. 4, Kış 2003-04, pp. 207-208.

niyetlerine karşı korumak üzere oluşturulmuş bir dizi kurumun yeni dönemde de optimalliğini koruyabilmesi için bir neden bulunmuyor. Bazı stratejistler Sovyetler'in yerini Çin'in aldığı sonucuna atlamakla birlikte bu reddedilemez bir gerçek değil, ancak savunulması gereken bir iddia olabilir. Böyle bir varsayım gerçekçi midir, yoksa Soğuk Savaş kurumları için eskimişliğin sonuçlarından kaçınma bahanesi midir?

Büyük dış politika doktrinleri ve bu doktrinlerle ilişkili kurumların tarihi, bunların stratejik çevreye uyduğu zaman büyük bir atalet geliştirdiğini ve bu ataletin de onları gerçekte pek de uyum sağlayamayacakları yeni dönemlere pekala taşıyabildiğini gösteriyor.³ Örneğin ABD Başkanı George Washington'ın "Veda Hitabesi"nde dile getirdiği "İttifaklara Dolanmama Stratejisi"⁴ 18. yüzyılda Amerikalıların bilincinin derinliklerine işledi ve ABD'nin düşünüşünü 1. Dünya Savaşı öncesine kadar etkileyerek ülkenin bu çatışmaya hazırlıksız yakalanmasına neden oldu.

Aynı felsefe bu defa her iki dünya savaşı sonrası askeri kuvvetlerin aşırı ölçekte tasfiye edilmesine ve bu şekilde ülkenin II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'a hazırlıksız yakalanmasına yol açtı. Birçok hayat, arkaik bir konseptin getirdiği atalet yüzünden yitirildi.

Benzer şekilde ABD'nin Çin'e ilişkin "Açık Kapı Politikası" da 1900'lerin başında ülkenin çıkarlarına hizmet etti ancak nihayetinde Çin'in zayıflığı ve Japonya'nın saldırganlığı gerçeğini gözden kaçırdı.

Bu büyük doktrinler, zaman içerisinde sorgulanmaksızın kabul edilen fikirlerden (ABD'nin Avrupalıların kendi aralarındaki korkunç savaflara karışmaması gibi) ve bu fikirleri uygulayan ya da etkileyen büyük kurumlardan oluşur. Bu kurumlar arasında NATO veya ABD-Japonya ittifakı gibi ittifaklar, ittifak niteliği taşımamakla birlikte ASEAN gibi önemli sonuçlar doğuran kuruluşlar, ABD'nin çeşitli Güney-

³ Bu olguya ilişkin daha sistematik bir görüş için bkz. William H. Overholt ve Marilyn Chou, "Foreign Policy Doctrines," *Policy Studies Journal*, Cilt. 3, No. 2, Kış 1974. Bu araştırma, Nixon Doktrini'nin uzun yıllar sonra Asya'daki etkilerini doğrulamak üzere ABD Dışişleri Bakanlığı için Hudson Enstitüsü'nde yönettiğim üç ciltlik bir çalışmadan doğmuştur. "Nixon Doktrini'nin geleceği" başlıklı bu çalışma 197'de tamamlandı. Çalışmanın o dönem çok güçlü bulunan temel argümanı, bölgenin siyasi geleceğinin büyük ölçüde büyük bir ekonomik kalkınma dalgası tarafından belirleneceği yönündeydi. O analizin küçük bir parçası daha sonra bir dergide yayınlanmak üzere kabul edildi. (bkz William H. Overholt, "The Rise of the Pacific Basin," *Pacific Community*, Temmuz 1974).

⁴ "Neden yabancı topraklara ayak basmak için kendi topraklarımızı terk edelim? Neden kaderimizi Avrupa'nın herhangi bir başka bölgesinin kaderiyle birbirine bağlayarak barış ve refahımızı Avrupalıların hırsları, rekabetleri, çıkarları, neşeleri ya da kaptislerine delayalım? Yabancı dünyanın herhangi bir kısmıyla daimi ittifaklardan kaçınmak asli politikamızdır." (George Washington, Veda Hitabesi, 17 Eylül, 1796.)

doğu Asya ülkeleri ile işbirliği ilişkileri ya da Çin-Japon düşmanlığı gibi gayri resmi ancak kurumsallaşmış ilişkiler ve çeşitli çıkar grupları ile hükümet kuruluşları arasındaki kurumsallaşmış ilişkiler vardır.⁵

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla ABD kendini Truman Doktrini etrafında örgütledi: "Silahlı azınlıklar veya dış baskılar yoluyla yıkıcılık faaliyetlerine direnen hür milletleri desteklemek ABD'nin politikası olacaktır."⁶ Bu; Ulusal Güvenlik Konseyi'nin 1950'de Sovyetler Birliği'ne karşı Soğuk Savaş politikasını formüle eden NSC-68 başlıklı belgesinde, "çevreleme" gerektiren bir durum olarak yorumlanmıştı. Belgeye göre çevreleme "savaş haricindeki bütün tedbirleri kullanarak Sovyetler Birliği'nin daha fazla yayılmasını durdurmak" olarak tanımlanmıştı. Haziran 1950'de başlayan Kore Savaşı sonrasında doktrin, fiilen dünyanın her yerinde savaş dahil olmak üzere her türlü yöntemin kullanılması şeklinde yorumlandı. Bu, en önemli yerler olarak Batı Avrupa ve Japonya da dahil olmak üzere dünyanın büyük kısmında ABD'ye yarayan bir politika oldu. Ancak sonunda aynı doktrin ve kurumlar, insanların çoğunun kendilerini Sovyet yıkıcılığı saldırısı altında hissetmedikleri Vietnam'a uygulanınca, başka yerlerde işe yarayan askeri tekniklerin çoğu uygulanamaz hale geldi ve ABD kamuoyu ile müttefiklerden alınabilen destek, girişilen iş için yetersiz kaldı. Vietnam Savaşı'nın neden olduğu rahatsızlık Truman Doktrini'nde radikal bir değişiklik yapılması ve Nixon Doktrini'nin ortaya çıkmasına yol açtı:

Öncelikle ABD, antlaşmalardan doğan tüm yükümlülüklerine sadık kalacaktır.

İkinci olarak, ABD, bir nükleer gücün müttefikimiz olan ya da güvenliğimiz için hayati önem taşıdığını düşündüğümüz bir ülkeyi tehdit etmesi durumunda koruma sağlayacaktır.

Üçüncü olarak, diğer tür saldırılar söz konusu olduğunda antlaşma yükümlülüklerimiz uyarınca talep edildiği takdirde askeri ve ekonomik yardım sağlayacağız. *Ancak savunması için gerekli insan gücünü sağlamada asli sorumluluğu doğrudan tehdit altındaki ulusun yüklenmesini bekeleyeceğiz.*⁷

⁵ Burada "kurum" kelimesini çok geniş bir anlamda kullanıyorum. Kelimenin olağan kullanım alanı da aslında oldukça geniştir-bankalar gibi kuruluşları olduğu gibi düzenli, sistematik ilişkileri de (evlilik kurumu gibi) ifade eder.

⁶ Başkan Truman'ın 12 Mart 1947'de Kongre'nin birleşik oturumunda yaptığı konuşmadan.

⁷ Nixon Doktrini ilk defa 25 Temmuz 1969'da açıklanmıştı. Bu versiyon, Başkan Nixon'ın 31 Kasım 1969'da yaptığı bir konuşmadan alınmıştır.

Savunma yükünü bu şekilde müttefiklere kaydırma çabası önce Asya'da ve o dönemden bu yana (İkinci Irak Savaşı gibi bazı boşluklar haricinde) dünyanın geri kalanında ABD politikalarının temel referans noktalarından biri oldu. Bu düşünce, George W. Bush Hükümeti'nin, Japonya'yı, Japon Silahlı Kuvvetleri'nin rolünü ve coğrafi kapsamını devasa ölçülerde genişletmesi için uyguladığı güçlü çabaların da arkasında yatan espridir. Ancak müttefiklerin kendi savunmalarının maliyetini kendilerinin üstlenmelerinin sağlanması çabası, Japonya ve İngiltere gibi müttefiklerin kendilerine uzak askeri yükleri (Irak gibi) veya savunma değil saldırı amaçlı sistemlerin yükünü yüklenmelerini sağlama çabasına dönüştü. Söz konusu doktrine kaynaklık eden tehditlerin ortadan kalkmasından çok uzun bir süre sonra bile bu dönüşüm hala kendi sorunlarını yaratıyor olabilir.

Bu dev boyutlardaki dış politika yaklaşımlarını, doktrinlerini desteklemek üzere oluşturulan kurumların zaman içerisinde atalet geliştirdiklerini söylemek, aslında kavramın önemini azaltan zararsız bir tespittir. Bu politikaları desteklemek üzere NATO gibi büyük kurumlar inşa ediyoruz. ABD Kara Kuvvetleri ve düşünce kuruluşları gibi güçlü kurumları bir potada eriterek bu politikaları destekleyecek özel şekillere sokuyoruz. Dev sanayi kuruluşları ve güçlü sendikalar silah sistemlerinden propagandaya kadar bu kurumların ihtiyacı olan her şeyi karşılamak üzere ortaya çıkıyor. İnsanlarımızı, bir tarafta iyinin, diğer tarafta da kötünün olduğunu anlamaları için endoktrine ediyoruz. Silahlı kuvvetler ve diplomatlar gibi kurumlar içerisinde iyi ve kötü hakkındaki algıları, çok sayıda insanın kötüye karşı iyiyi desteklemek için hayatlarını riske etmeye hazır oldukları bir noktaya kadar yükseltiyoruz. Sonuç ise gayet kanlı bir momentum oluyor. Giderek nadirleşen bazı çevreler haricinde NATO'nun veya ABD-Kore veya ABD-Japonya ittifakının devam etmesinin anlamlı olup olmadığını sorgulamak aforoz edilme riski taşıyor.

Fakat zaman değişiyor. 20. yüzyılın ilk yarısında "doğru düşünen" Amerikalılar için Çin iyi, Japonya ise kötüydü. Bugün ancak tarihçiler ve o dönemi yaşamış olanlar bu inanışının ne kadar derine indiğini hatırlayabiliyorlar ama o dönemde en saygıdeğer sosyal bilimcilerimiz dahi Japon otoriterliğinin köklerini, çocuk yetiştirme şekillerine uzanan derin ve dirençli kültürel özelliklerde arıyorlardı. Dönemin en ünlü antropoloğu olan Ruth Benedict, Japonya hakkındaki meşhur kitabının girişinde şunları söylüyordu: "Japonlar Amerikalıların bir topyekun savaşta karşılaştığı en yabancı düşmandı. Büyük bir

düşmana karşı verilen başka hiçbir savaşta bu kadar farklı düşünüş ve davranış şekillerini hesaba katmak zorunlu olmamıştı....Batı kültürel geleneğine ait olmayan tepeden tırnağa silahlı ve eğitilmiş bir ulusla savaşıyorduk. Batı uluslarının insan doğasının gerçeği olarak kabul ettiği savaş gelenekleri Japonlarda yoktu.”⁸ Bir başka deyişle Benedict’e ve o dönem geçerli olan görüşe göre Japonlar tehlikeli yabancılar ve bu tehlikeli yabancılığın kökleri kültürlerinin derinlerine uzanıyordu.

20. yüzyılın ikinci yarısında Asya’da iyi ve kötü yer değiştirdi. Şimdi doğru düşünen Amerikalılar Japonya’nın her şeyiyle iyi, Çin’in ise her şeyiyle kötü olduğuna inanmaya başlamışlardı. Japonya barışçı ve demokratikti ve ABD ile sonsuza kadar ortak kalacak menfaatleri vardı. Soğuk Savaş’ın büyük kısmında Amerikalılar Çin’i mavi karıncalardan, akıl almayacak zorluklara rağmen insan dalgası saldırılarına katılmaya razı askerlerden, eşitlik amacı uğruna kılıksız gezmeye razı kadınlardan ve kışın gönüllü olarak kar küremeye çıkan Pekinli vatandaşlardan⁹ oluşan bir ulus olarak tanıdı.

Nixon’ın 1972’deki ziyaretinden kısa bir süre sonra Hudson Enstitüsünden meslektaşım Mary Chou’nun Çin’e yaptığı ziyaret dönüşünde anlattıklarını hala hatırlıyorum. Mary Çin’deyken, birkaç defa genç bir Çinli kızın erkek arkadaşıyla sabah erken saatlerde bir parka gidip, etrafta kimse olmadığından emin olmadıktan sonra üstündeki biçimsiz Mao üniformasının üstünü çıkardığına ve erkek arkadaşının da kızı, üniformanın altından çıkan tatlı pembe süveteriyle fotoğrafını çektiğine şahit olmuştu. Fotoğraf çekilir çekilmez de kız, kimse görmeden Mao üniformasını tekrar giymişti. Bu bizim için çok önemli ve bazı kanaatlerimizi perçinleyen bir bilgiydi: Çinli kızlar pek de öyle otarşik, kapalı toplumlarının bir mikrokozmosu değillerdi ve bazı çok önemli yönlerden Amerikalı kızlara çok benziyorlardı. Böyle bir gözlemi o zaman göz kamaştırıcı bir tespit olarak değerlendirmemiz bugün için utanç verici ama aslında gayet entelektüel insanların durumu görme şekli o zamanlar buydu. Çin’de yetişkinler için kıyafetlerin gerçekten değiştiği 1985’ten 15 yıl sonra, neredeyse yarım milyar Çinli kızın çoğunun üzerinde Amerikan logoları olan renkli

⁸ Bkz. Ruth Benedict, *The Chrysanthemum and the Sword*, Boston, MA: Houghton Mifflin, 1989, p. 1.

⁹ Pekinlilerin yurttaşlık bilinciyle kar küremeye çıkmasından, Nixon’ın Şubat 1972’de Çin’e yaptığı ziyaret sırasında ABD basınında hatırı sayılır bir takdirle bahsedilmişti. Ama o zaman önde gelen ABD gazetelerinin izlenimin aksine kar küreme işi yurttaşlık bilinciyle kendiliğinde yapılmamış, vatandaşlar buna sert şekilde zorlanmıştı.